

Til Musikkutvalget

Jeg heter Martin Torvik Langerød (31) og er en relativt nyetablert komponist i samtidsmusikkfeltet, lærer i komponering, arrangering og musikkteknologi ved musikklinja på Skien videregående skole, medkurator for den eksperimentelle konsertserien Nylyd ved Spriten Kunsthall i Skien, for øyeblikket masterstudent i komposisjon ved Norges Musikkhøgskole, og påtroppende styremedlem i Komponistenes Vederlagsfond fra januar 2025. Jeg var medarrangør for kunstfestivalen «GÁTT Nordic Arts Festival» (København 2022, Helsinki 2024), og har fått musikken min fremført på Nordic Music Days, Ultima og UNM. De siste årene har jeg skrevet bestillingsverk for Cikada, Pinquins, August Schieldrop, Eirik Hellerdal Fosstveit, til Arendals 300-årsjubileum med musikere fra Kristiansand Symfoniorkester m.m.

Jeg ønsker å dele fire hjertesaker som henger litt sammen, på vegne av meg selv men først og fremst de frie, utforskende, nyskapende, eksperimenterende og ikke-kommersielle kunstnerne som arbeider beinhardt i krikene og krokene av det store musikkfeltet. Hjertesaker jeg ofte føler blir misforstått som høykulturell arroganse og elitisme, klaging og syting, eller en slags kommersiell forakt. Jeg er stor forkjemper for de gode kunstprosjektene, uansett sjangertilhørighet eller grad av kommersiell suksess, men jeg tilhører også et felt der det å skulle legitimere egen eksistens og eget virke er en daglig aktivitet - et felt som risikerer å forsvinne hvis ikke de få bevilgningsmulighetene som finnes bevares. Jeg håper noe av det jeg deler kan være nyttig i arbeidet med den nye NOU'en, for feltet - og for kunsten.

1) Mangfoldighet og likebehandling – hva innbefatter det egentlig?

Mangfoldighetsdiskursen er paradoksalt nok altfor snever. Vi har heldigvis blitt flinkere til å se verdien av et flerkulturelt mangfold i kunstlivet og ellers i samfunnet, og representasjon og diversitet er ikke lenger fremmede konsepter i det kulturpolitiske landskapet – det mener jeg er veldig bra. Vi trenger å løfte stemmer som ellers ikke når frem eller som av ulike årsaker ikke får samme muligheter som andre, og særlig i rekrutteringen – aktivitetsskoler, kulturskoler, korps, musikklinjer m.m. – bør dette være et langt større fokus.

Men mangfold handler også om det *kunstneriske* mangfoldet, og har en stor *økonomisk* dimensjon. Hvis vi ønsker et mangfoldig og bredt musikkliv, er vi også nødt til å forstå at mangfold er trivielt å snakke om uten nisjene, det smale, det utfordrende og det som folk flest tilsynelatende «ikke er interessert i». Og for at staten og kulturinstitusjonene skal kunne bevare dette mangfoldet, trengs det ekstra satsning og vern om de feltene som er sårbare og som ikke ville eksistert dersom markedskreftene fikk bestemme (pluss at «hva vi vil ha» egentlig er en konstruksjon; vi påvirkes av det vi blir og ikke blir utsatt for). Det handler ikke om pop-kulturell forakt, men om å ta markedstilgang og apparat i betraktning når en ser hvilke prosjekter som er mer avhengige av offentlige subsidier for å bli gjennomført.

Som lærer, tar det ikke veldig mange timer i klasserommet før man forstår at reell likebehandling handler om individuell tilpasning (jf. tilpasset opplæring), som i realiteten

er en form for forskjellsbehandling. For når mulighetene og bakgrunnene er forskjellige, må vi kompensere slik at det blir mest mulig rettferdige kår for likebehandling. Nisjekunsten, deriblant samtidsmusikken, har ikke tilsvarende apparat eller markedstilgang som den mer kommersielle musikken, og trenger derfor støtteordninger som «forskjellsbehandler» for å sørge for at den smale og utfordrende kunsten ikke dør.

2) Langsiktighet i skiftende politiske vinder

Jeg etterlyser en mer langsiktig kunst- og kulturpolitikk, bedre samkjøring mellom nasjonale og regionale/lokale instanser og flere tverrpolitiske vedtak, som sikrer mer armlengdes avstand og kunstfaglig funderte vedtak og som hindrer skiftende politiske vinder fra å rive ned viktige institusjoner, ordninger og infrastruktur som det tar årevis å bygge opp igjen - om de i det hele tatt klarer å gjenoppstå.

En kald og kunstfiendtlig vind strømmer nå gjennom flere ordninger og institusjoner over hele landet. Oslo byråd foreslår i praksis å legge ned Oslo Nye Teater og legger ned Popsenteret; Akademi for Scenekunst ved Høgskolen i Østfold blir nedlagt pga. budsjettkutt; Bergen Kommune tilbakekalte allerede utlyste kunstnerstipend for 2024, til tross for omfattende og langsiktige planer for kunst og kultur i kommunen med bred tverrpolitisk enighet, men snudde heldigvis etter massiv protest og mobilisering; og et ekstra nærliggende eksempel er at Skien Kommune i høst foreslo å kutte støtten til ikoniske Spriten Kunsthall, som fasiliterer utstillinger, forestillinger, skolebesøk, kunstnerstipend, og som huser atelierer og kunstnerverksted, konsertserien Nylyd, Spriten forlag og mye mer. Spriten Kunsthall er en bauta for kunstnere i det frie feltet i hele landet og for det mangfoldige kulturlivet i Skien, og risikerte nå å få kroken på døra fordi et kunstfiendtlig bystyre skulle kunne spare det som i den store sammenheng er noen skarve kroner. Nå vedtok kommunen etter massiv mobilisering å ikke kutte støtten omgående, men i realiteten ønsker de å avvikle støtten allerede om et år eller to. Det betyr muligens slutten på en 11 år gammel konsertserie for eksperimentell musikk, som har skapt utallige uforglemmelige og skjellsettende kunstmusikk-opplevelser og skapt flere nye kunstnerspirer i regionen.

Like ille, eller kanskje enda verre, står det til med rekruttering og utdanning i videregående skole: fylkeskommunene i Buskerud, Innlandet, Trøndelag, Rogaland, Vestfold, Møre og Romsdal, Vestland og Troms har de siste få årene foreslått nedleggelse eller kraftige reduksjoner av minst 17 musikk, dans og drama-linjer - mange av dem har fortsatt kniven på strupen. Man skulle tro at det var tverrpolitisk enighet om hvor viktig det er å utdanne framtidens kunstnere og kulturarbeidere, og å bevare de få praktisk-estetiske fagene vi har i den nokså teoritunge skolen - både de blå og de røde ytrer i hvert fall at satsning på kunst og kultur og praktisk utdanning er kjempeviktig. Vi ser noe helt annet i praksis. Som lærer ved musikklinja på Skien videregående skole kan jeg ikke få sagt hvor utrolig stor betydning disse skolene har for kreative ungdommers utvikling, og hvilke enorme verdier som skapes i og for samfunnet. Mange av folks favorittmusikere og -kunstnere hadde kanskje drevet med noe helt annet uten MDD-linjene. Godene av å satse på kunst er ikke så målbare, instrumentelle eller lette å oversette til et språk som politikere forstår - for det er nærmest umulig å sette en prislapp på den meningsfullheten kunst- og kulturopplevelsene tilfører livene våre.

Det skulle vært forbud mot å rive ned så viktige institusjoner og ordninger på så sviktende grunnlag. Jeg mener det må gjøres strukturelle forandringer på nasjonalt nivå, som fratar fylkeskommunene og kommunene makten til å legge ned viktig infrastruktur, fordi den kunstfaglige og -politiske kompetansen til lokale styresmakter ofte er for lav. Vi trenger mer armlengdes avstand, veloverveide valg og mer samkjøring og dialog mellom nasjonale og regionale/lokale instanser, og det bør være en nasjonal strategi og tverrpolitiske vedtak som ivaretar kulturloven, ytringsfriheten og demokratiet, og som kan sikre en bærekraftig drift av de viktigste arenaene og ordningene for kunst- og kultur - særlig innen utdanning og rekruttering.

3) Vern om Det Norske Komponistfond og Komponistenes Vederlagsfond

Flere av de få inntjeningsmulighetene for komponister i det frie feltet er nå truet, ironisk nok av blant annet interesseorganisasjonen for populærkomponister, NOPA, som i prinsippet mener at Det Norske Komponistfond og Komponistenes Vederlagsfond bør avvikles eller omlegges til å i langt større grad subsidiere populærmusikk – fordi de som blir brukt og tjener mest, ifølge NOPA, bør få mest.

På tillitsvalgtseminar 07.12.24, hos min interesseorganisasjon Norsk Komponistforening (NKF), og i påfølgende nyhetsbrev, ble jeg opplyst om følgende:

31. august leverte NOPA et krav til Forhandlingsutvalget for bibliotekvederlag. NOPA viser til et vedtak i NOPAs styre 24. juni om å trekke sine andeler av bibliotekvederlaget ut fra Komponistenes vederlagsfond (KVF) og forvalte dette selv gjennom et eget, nyopprettet fond som de senere har kalt Populærkomponistenes Vederlagsfond, med virkning fra og med 01.01.2025. I kravet ber NOPA om 80 %, og på sikt 90 % av midlene til sitt nye fond.

I vårt tilsvarende svar 11. oktober skrev vi at vi mener at en oppsplitting av fondet er svært uheldig for norske komponister, og at vi ønsker å opprettholde et samlet komponistfond for alle i musikklivet, uavhengig av sjanger og medlemstilhørighet.

I svaret fra KVF den 10. desember er konklusjonen følgende: *«Fordelingen av bibliotekvederlagsmidler til musikkfeltets organisasjoner som hittil har vært gjort gjennom Komponistenes vederlagsfond skal fra 1.1.25 være 45 % til NOPA 55 % til Norsk Komponistforening og nyMusikk.»*

Vi i NKF skulle gjerne sett at utfallet ble en videreføring av et samlet fond. Komponistforeningens styre vil behandle Forhandlingsutvalgets vedtak, og kommer tilbake til medlemmene med informasjon. Vi vil alltid jobbe for et samlet, bredt og mangfoldig musikkliv.

Det er ganske forbausende at kunstnere i samtidsmusikkfeltet, i en tid preget av mange trusler om kutt og nedleggelse, også er under angrep av NOPA som i mange år har vært en alliert og som rommer mange medlemmer som også har medlemskap i NKF og som virker i det frie feltet. Det virker som om ledelsen i NOPA ikke forstår at NKF ikke bare representerer men *består av* samtidskunstnere fra det frie feltet, og at de i realiteten

angriper meg og mine kollegaer som allerede har et svært sviktende økonomisk grunnlag for vår kunstutøvelse.

Ved siden av Kulturdirektoratets støtte til bestilling og produksjon av ny norsk musikk, Fond for Lyd og Bilde og Statens kunstnerstipend, er Det Norske Komponistfond og Komponistenes Vederlagsfond blant de få stedene samtidsmusikk-komponister kan søke om penger til kunstproduksjon. Hvis NOPA får viljen sin og disse fondene på sikt i langt større grad favoriserer den mer kommersielle musikken, og hvis det ikke er mulig å intervensere og verne om fondene / stiftelsene, må det gjøres tiltak på nasjonalt nivå for å kompensere for de reduserte ordningene vi sitter igjen med å kunne søke på. Det hele virker svært udemokratisk, og bør ha større kulturpolitisk styring fra Kulturdirektoratet eller liknende instanser som kan sikre armlengdes avstand og kunstfaglig kompetanse.

4) Mangelfullt mangfold i forvaltning og lovverk for rettighetshavere

Det er pågående prosesser i vår kollektive forvaltningsorganisasjon, TONO, som har store konsekvenser for den fremtidige inntjeningen til de smalere kunstnerne. For det første, har det etter mye protest og omstemming blitt stemt for nye prinsipper i TONO, som et første steg i at vi må følge lov om kollektiv forvaltning og EUs CRM-direktiv. TONO, ved styreleder (og NOPA-leder) Ole Henrik Antonsen, har uttalt at målet er at hver krone som inntjenes skal gå til den som har stått for inntjeningen, og at TONO ikke skal drive noen form for kulturpolitisk virksomhet, omfordelingspolitikk eller liknende på vederlagsutregningen – og at noe annet er direkte lovstridig.

Det er en vesensforskjell mellom en samtidsmusikk-komponist og en populær artist. På et vanlig år har jeg kanskje 2 urframføringer på ett år, og som regel spilles et verk en til to ganger. I tillegg får jeg fremført tidligere komponerte verk noen få ganger ilt. året, og jeg får i snittet utbetalt under 5000,- i året i opphavsrettsvederlag. Mine siste urframføringer har vært statsstøttet, billettinntekter har gått til å minimere tap for arrangør, og musikken har blitt spilt for en liten men ofte full, lyttende konsertsal. Og jeg mener virkelig at disse meningsfulle, musikalske møtene med publikum er verdt like mye om det er 60 eller tusen der. Det er nærmest umulig å sette en prislapp på de meningsfulle opplevelsene og den estetiske undringen som oppstår i denne samhandlingen og i de menneskelige møtene med kunsten.

Det er heller ikke veldig vanlig for norske komponister å gi ut album i samme frekvens som det mer kommersielle musikklivet, blant annet fordi det er ekstremt kostbart men også fordi at vårt hovedformat er fysiske konserter ute i by og distrikt. Og selv med plateutgivelser, er både platesalg og strømmetallene til Norges mest populære samtidsmusikk-komponister svinnende lave sammenlignet med selv en liten popartist. Det er derfor viktig at TONOs utbetalinger for offentlig bruk gjenspeiler denne vesensforskjellen, og at ikke 10 millioner i strømmetall vs. fullt hus (60 besøkende) på min forrige urframføring med Cikada på Spriten Kunsthall skal avregnes med en helt lineær modell.

Et av de vedtatte prinsippene til TONO er «likebehandling», og jeg stiller spørsmål ved hvor vidt TONO og deres leder forstår hva dette betyr (jf. punkt 1) og om de har nøylest CRM-direktivet (2014/26/EU). I artikkel 3 står følgende om kulturelt mangfold:

"Collective management organisations play, and should continue to play, an important role as promoters of the diversity of cultural expression, both by enabling the smallest and less popular repertoires to access the market and by providing social, cultural and educational services for the benefit of their rightholders and the public."

Vi trenger en endring i norsk lov om kollektiv forvaltning som tar mangfoldighetsmandatet på alvor og som baker inn formuleringen i CRM-direktivet om kulturelt mangfold, vi trenger et TONO som jobber mer for kulturelt mangfold, og det spørres om vi ikke også trenger en styreleder i TONO som er uavhengig og som ikke står i en så åpenbar interessekonflikt når vedkommende skal representere og forvalte rettighetene til hele kunstfeltet – ikke bare de som tjener mest.

Tusen hjertelig takk for at du tok deg tid til å lese!

Med vennlig hilsen Martin